

Konwicki czyta Mickiewicza. O *Lawie*. *Opowieści o „Dziadach” Adama Mickiewicza*

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Klejsa Konrad, Kłys Tomasz, Nurczyńska-Fidelska Ewelina, Sitarski Piotr, *Kino bez tajemnic*, Warszawa 2013.
- Kołakowski Leszek, *Kapłan i Błazen (Rozważania o teologicznym dziedzictwie współczesnego myślenia)*, [w:] tegoż, *Nasza wesoła apokalipsa*, Warszawa 2010.
- Mickiewicz Adam, *Dziady. Część III*, Warszawa 1974.
- Mickiewicz Adam, *Dzieła*, t. 3, Warszawa 1949.
- Mickiewicz Adam, *Dzieła*, t. 5, Warszawa 1952.

Konwicki czyta Mickiewicza. O *Lawie*. Opowieści o „*Dziadach*” Adama Mickiewicza

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Dziady Adama Mickiewicza, choć wystawiane na deskach wielu teatrów, doczekały się do tej pory jednej interpretacji filmowej. Tadeusz Konwicki zrealizował swój film zatytułowany *Lawa. Opowieść o Dziadach Adama Mickiewicza* w 1989 r., kiedy system komunistyczny w Polsce odchodził w niepamięć. Dopiero wtedy otrzymał pozwolenie ze względu na antyrosyjski charakter Mickiewiczowskiego dramatu. *Lawa* nie jest ekranizacją dzieła Mickiewicza, a swobodną interpretacją wszystkich części dramatu.

Twoje cele

- Dowiesz się, kim był Tadeusz Konwicki.
- Poznasz interpretację tytułu filmu *Lawa*.
- Poznasz okoliczności powstania filmu Konwickiego.
- Poznasz rodzaje adaptacji.
- Dowiesz się, dlaczego reżyser wprowadził w filmie innowacje.
- Zinterpretujesz wybrane kadry filmowe.
- Dowiesz się, czym jest montaż skojarzeniowy.
- Przypomnisz sobie, czym jest teodycea.
- Odpowiesz na pytanie, jak Konwicki czyta Mickiewicza.

Materiał spoza podstawy programowej

Przeczytaj

Tadeusz Lubelski w książce *Historia kina polskiego* zwraca uwagę, iż przełożenie tekstu Mickiewicza na ekran stanowiło pewną pułapkę ze względu na otwartą budowę dramatu, niedokończenie, a także cztery części. Konwicki natomiast poszedł za tropem, który pisał tak:

⌋⌋ **Adam Mickiewicz**

Dziela

Obrzęd ludowy zwany Dziadami, święto zmarłych i wywoływania duchów, gromadząc na nowo głośne postacie dramatu, wiąże całą akcję w jedno, tajemnicza z osobowość przechodząca przez cały dramat daje mu pewną jednolitość.

Źródło: Adam Mickiewicz, *Dziela*, t. 5, Warszawa 1952, s. 276–277.

Adam Mickiewicz (1798–1855).

Poeta tworzył swój cykl dramatów, zatytułowany *Dziady*, przez wiele lat (w latach 1823–1860).

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Akcja filmu Konwickiego rozgrywa się w jedną noc od wieczora do rana, a „cała opowieść snuta w *Lawie* wynika z pamięci jednej postaci, owej Mickiewiczowskiej »tajemniczej osobowości przechodzącej przez cały dramat«¹. Reżyser postanowił stworzyć tekst nie tylko oryginalny, ale przede wszystkim aktualny. Przyczynkiem do tego były słowa, które padają we wstępie do III części *Dziadów*:

⌋⌋ **Adam Mickiewicz**

Dziela

Polska od pół wieku przedstawia widok z jednej strony tak ciągłego, niezmordowanego i nieubłaganego okrucieństwa tyranów, z drugiej tak nieograniczonego poświęcenia się ludu i tak uporczywej wytrwałości, jakich nie było przykładu od czasu prześladowania chrześcijaństwa.

Źródło: Adam Mickiewicz, *Dziela*, t. 3, Warszawa 1949, s. 121.

Konwicki wyeksponował traumatyczne wydarzenia historii Polski, by jej cierpienie ująć w kategoriach uniwersalnych i jednocześnie zapytać siebie oraz widzów o ich sens. Alicja Helman, polska teoretyczka i historyczka filmu, nazwałaby *Lawę* „twórczą zdradą”, czyli odautorskim komentarzem reżysera do rzeczywistości.

O reżyserze

Tadeusz Konwicki (1926–2015).

Reżyser był wielokrotnie wyróżniany nagrodami branżowymi i państwowymi, w tym Platynowymi Lwami na 36. Festiwalu Polskich Filmów Fabularnych oraz Polską Nagrodą Filmową „Orzeł” w kategorii za osiągnięcia życia (2002).

Źródło: The Chancellery of the Senate of the Republic of Poland, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Tadeusz Konwicki urodził się w 1926 r. Był pisarzem, reżyserem i scenarzystą. W połowie lat 40, tuż po wojnie, Konwicki był dość gorliwym pisarzem socjalistycznym, należał do tzw. formacji „pryszczatych”. Jednak rozczarował się systemem i wówczas przyjął postawę opozycyjną – nie związał się już z żadną grupą. Stworzył cykl powieści egzystencjalnych: *Sennik współczesny*, *Wniebowstąpienie* oraz *Kalendarz i klepsydra*. Od połowy lat 70. utwory Konwickiego były publikowane w podziemiu. Szczególną rolę odegrały powieści antysystemowe, np.: *Kompleks polski*, *Mała apokalipsa* czy *Rzeka podziemna*, *podziemne ptaki*. Inne ważne książki tego autora to *Kronika wypadków miłosnych* i *Bohiń*. Tadeusz Konwicki był kierownikiem literackim zespołu filmowego Kadr. Przez całe życie zainicjował wiele projektów filmowych. Wyreżyserował takie filmy, jak: *Ostatni*

dzień lata, *Salto*, *Dolina Issyi* *Lawa*. Zmarł w 2015 r.

Lawa – zarys fabuły

Tytuł filmu Tadeusza Konwickiego wprost nawiązuje do sceny Mickiewiczowskiego *Salonu Warszawskiego*, w której Piotr Wysocki wypowiada słowa:

((Adam Mickiewicz

Dziady. Część III

Nasz naród jak lawa, z wierzchu zimna i twarda, sucha i plugawa, Lecz wewnętrznego ognia sto lat nie wyziębi, plwajmy na tę skorupę

i zstąpmy do głębi.

Źródło: Adam Mickiewicz, *Dziady. Część III*, Warszawa 1974.

Swoimi słowami Wysocki nawiązuje do dwóch postaw polskiego narodu wobec rosyjskiego zaborcy. Lawa zimna, twarda, sucha i plugawa to arystokracja, która przyjęła służalczą retorykę, by czerpać z tego osobiste korzyści. Wewnętrzny ogień to młodzi patrioci, którzy gotowi są walczyć o odzyskanie niepodległości.

Dzieło Konwickiego jest połączeniem *Dziadów* Adama Mickiewicza z komentarzem odreżyserskim na temat historii Polski, okresu wojny i czasów powojennych. Główny temat, który pojawia się w tekście, to problem **teodycei**, znany już literaturze od czasów biblijnych. W filmie znajdziemy najważniejsze sceny cyklu dramatycznego romantycznego twórcy, takie jak np. *Wielką Improwizację*, scenę *Salonu Warszawskiego* czy sceny więzienne, w których Konrad śpiewa pieśń zemsty, mamy także historię pani Rollison i przepowiednię księdza Piotra. Oprócz tego w filmie pojawiają się sceny rozgrywające się na cmentarzu, znane z II części *Dziadów*. Do historii kinematografii polskiej przeszła scena *Wielkiej Improwizacji*, w której rolę młodego Konrada odgrywał jeszcze wtedy student warszawskiej PWST Artur Żmijewski, a dojrzałego Konrada (filozofa i mędrca) – jeden z najwybitniejszych polskich aktorów: Gustaw Holoubek.

Słownik

adaptacja

(łac. *adaptatio* – przystosowanie) przystosowanie czegoś do innego użytku niż było przeznaczone, np. utworu literackiego do wystawienia na scenie lub do sfilmowania

ekranizacja

opracowanie tekstu literackiego w wersji filmowej

teodycea

(gr. *theós* – bóg i *dikē* – sprawiedliwy, słuszny) koncepcja mająca na celu uzgodnienie sprzeczności między wiarą w dobroć i wszechmoc Bożą a istnieniem zła; jest to również dziedzina filozofii chrześcijańskiej, której przedmiotem jest rozumowe uzasadnienie poznawalności, istnienia i przymiotów Boga oraz Jego stosunku do świata

montaż

łączenie oddzielnych części filmu, audycji itp. w jedną, artystyczną, kompozycyjną całość

Schemat

Polecenie 1

Zapoznaj się z treścią schematu przedstawiającego trzy różne koncepcje na temat rodzajów adaptacji. Sporządź szczegółową notatkę, która przyda ci się do wykonania kolejnych zadań.

Alicja Helman w swojej książce *Twórcza zdrada. Filmowe adaptacje literatury* pisze o tych badaczach kina, którzy dokonali charakterystyk adaptacji filmowych i jednocześnie wyodrębnili różne jej rodzaje.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Na podstawie powyższego podziału napisz, do jakiego rodzaju adaptacji zakwalifikujesz *Lawę* Tadeusza Konwickiego. Swoją tezę poprzyj trzema argumentami wyływającymi z treści dzieła i jego budowy.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wypisz pięć różnic między *Dziadami* Adama Mickiewicza a *Lawą* Tadeusza Konwickiego.

Ćwiczenie 2

Tadeusz Konwicki wprowadza w *Lawie* innowacje, gdyż...

- tworzy tekst, który jest jego „opowieścią o *Dziadach*”.
- chce być oryginalny.
- uważa nowatorstwo za kluczowe dla kina.
- interpretuje tekst Mickiewicza.
- tworzy inny tekst kultury, równie oryginalny jak dzieło romantyczne.

Ćwiczenie 3

Spójrz na kadr przedstawiający Konrada wygłaszającego monolog skierowany do Boga. Zinterpretuj ujęcie: zdecyduj, które z określeń w ramkach są prawdziwe.

Kadr z filmu *Lawa* w reżyserii Tadeusza Konwickiego.

Źródło: tylko do użytku edukacyjnego.

Ćwiczenie 4

Spójrz na kadry filmów dokumentalnych, których fragmenty wplecione zostały w *Wielką Improwizację* w filmie Konwickiego. Napisz, do jakich wydarzeń się odnoszą.

Źródło: tylko do użytku edukacyjnego.

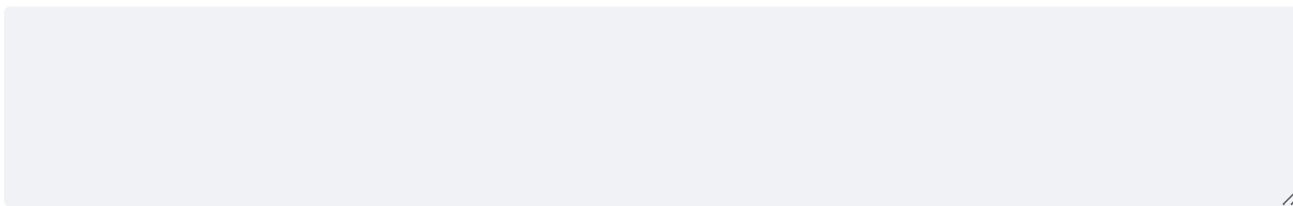
Źródło: tylko do użytku edukacyjnego.

Źródło: tylko do użyciu edukacyjnego.

Źródło: tylko do użyciu edukacyjnego.

Ćwiczenie 5

Przeczytaj, czym jest montaż skojarzeniowy, a następnie oceń, czy poniższe zdania są prawdziwe czy fałszywe.

” Ewelina Nurczyńska-Fidelska, Konrad Klejsa, Tomasz Kłys, Piotr Sitarski

Kino bez tajemnic

Montaż skojarzeniowy – umożliwia budowanie znaczeń abstrakcyjnych – na przykład przez łączenie ujęć o charakterze analogicznym, dążące do uwypuklenia cechy łączącej przedstawione rzeczy. Wyobraźmy sobie sekwencję, w której jedno ujęcie będzie pokazywało pojedynek bokserski, a kolejne – walkę kogutów. Na podstawie takiego zestawienia widz będzie miał prawo sformułować wniosek, który mógłby brzmieć na przykład tak: „w świecie ludzi można spotkać zachowania podobne do tych, które właściwe są zwierzętom”. Przykład jest ten typowy dla montażu skojarzeniowego (nazywanego także intelektualnym), w którym dramaturgiczne ukierunkowanie narracji zostaje porzucone na rzecz pojęć uzyskiwanych przez zestawienie obrazów.

Źródło: Konrad Klejsa, Tomasz Kłys, Ewelina Nurczyńska-Fidelska, Piotr Sitarski, *Kino bez tajemnic*, Warszawa 2013, s. 129.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Konwicki wprowadza fragmenty filmów dokumentalnych, by uatrakcyjnić film.	☐	☐
Fragmenty filmów dokumentalnych odnoszą się do tragicznych wydarzeń z historii Polski.	☐	☐

<p>Fragmenty filmów dokumentalnych mają być kojarzone z cierpieniem narodu polskiego, o którym pisał Mickiewicz.</p>	☐	☐
<p>Konwicky chce pokazać wyłącznie cierpienie jednostek w XX w.</p>	☐	☐
<p>Konwicky pyta o sens cierpienia narodu polskiego.</p>	☐	☐
<p>Konwicky chce wyeksponować historię miłosną, która rozpoczyna się wraz z monologiem Konrada i trwa przez całą wojnę.</p>	☐	☐
<p>Filmowy Konrad zarzuca Bogu nieczułość na cierpienia Polaków.</p>	☐	☐
<p>Konwicky nadaje <i>Wielkiej Improwizacji</i> wymiar uniwersalny.</p>	☐	☐
<p>Konwicky docenia twórczość romantyczną jako źródło inspiracji.</p>	☐	☐

Ćwiczenie 6

Przeczytaj fragmenty *Wielkiej Improwizacji* i zaznacz w tekście te zdania i słowa, które najtrafniej odnoszą się do obrazów pustego nieba, które widzimy podczas wygłaszania monologu przez filmowego Konrada.

Źródło: tylko do użytku edukacyjnego.

czerwony

„Bo jestem nieśmiertelny! i w stworzenia kole

Są inni nieśmiertelni; – wyższych nie spotkałem –

Najwyższy na niebiosach! – Ciebie tu szukałem,

Ja najwyższy z czujących na ziemnym padole.

Nie spotkałem Cię dotąd – żeś Ty jest, zgaduję;

Niech Cię spotkam i niechaj Twą wyższość uczuję –

Ja chcę władzy, daj mi ją, lub wskaż do niej drogę!

O prorokach, dusz władcach, że byli, słyszałem,

I wierzę; lecz co oni mogli, to ja mogę,

Ja chcę mieć władzę, jaką Ty posiadasz,

Ja chcę duszami władać, jak Ty nimi władasz.

Długie milczenie

z ironią

Milczysz, milczysz! wiem teraz, jam Cię teraz zbadał,

Zrozumiałem, coś Ty jest i jakieś Ty władał. —

Kłamca, kto Ciebie nazywał miłością,

Ty jesteś tylko mądrością.

[...]

Teraz — dobrze — tak. Jeszcze raz Ciebie wyzywam,

Jeszcze po przyjacielsku duszę Ci odkrywam.

Milczysz, — wszakżeś z Szatanem walczył osobiście?

Wyzywam Cię uroczyście.

Nie gardź mną, ja nie jeden, choć sam tu wzniesiony.

[...]

Milczysz! – Jam Ci do głębi serce me otworzył,

Zaklinam, daj mi władzę: – jedna część jej licha,

Część tego, co na ziemi osiągnęła pycha,

Z tą jedną cząstką ileż ja bym szczęścia stworzył!

Milczysz! – nie dasz dla serca, dajże dla rozumu. –

Widzisz, zem pierwszy z ludzi i z aniołów tłumu,

Że Cię znam lepiej niżli Twoje archanioły,

Wart, żebyś ze mną władzą dzielił się na poły –

Jeślim nie zgadł, odpowiedz – milczysz! ja nie kłamię.

Milczysz i ufasz, że masz silne ramię –

Wiedz, że uczucie spali, czego myśl nie złamię –

Widzisz to moje ognisko: – uczucie,

Zbieram je, ściskam, by mocniej pałało,

Wbijam w żelazne woli mej okucie,

Jak nabój w burzące działo.

[...]

Odezwił się, – bo strzelę przeciw Twojej naturze”

Źródło: Adam Mickiewicz, *Dziady*, Część III, Warszawa 1974.

Ćwiczenie 7

Przeczytaj tekst Leszka Kołakowskiego określający, czym jest teodycea. Następnie sformułuj jedno pytanie, które Konrad, a za nim Tadeusz Konwicki, zadaje Bogu w *Wielkiej Improwizacji*.

” Leszek Kołakowski

Kapłan i Błazen (Rozważania o teologicznym dziedzictwie współczesnego myślenia)

Kwestia teodycei należy do teologicznego dziedzictwa współczesnego myślenia. W zmodernizowanej wersji jest to kwestia racjonalności historii, a więc pytanie, czy nieszczęścia i cierpienia jednostek mogą znaleźć sens i usprawiedliwienie w relacjach powszechnych, na których wspiera się tok dziejów. Jakoż pouczają nas teodycee tradycyjne, że w nędzy potępionych błyszczy nieomylna sprawiedliwość boża, a w nieszczęściach ludzkich jawi się chwata najwyższej dobroci. [...] Problem teodycei w zmodernizowanej wersji to problem „rozumu” historycznego, a więc problem wynalezienia takiej umysłowej organizacji świata, w której znane nam lub przez nas doświadczane zło odkrywa swój „sens” i wartość, uwikłane w mądre plany historii. [...] Teodycea jest metodą przeobrażania faktów w wartości, to znaczy metodą, dzięki której fakt nie tylko jest tym, czym się jawi empirycznej wyobraźni, ale ponadto składnikiem teleologicznie związanego ładu, który wszystkim swoim cząstkom nadaje sens szczególny. Dostrzeganie w faktach wartości jest ponad wątpliwość spadkiem myślenia magicznego, [...] zakładającego wiarę w taką uświęcającą lub hańbiącą moc pewnych wydarzeń, która nie ma związku z ich empirycznie danymi cechami, ale z ich właściwościami niewidzialnymi. Jakoż przekonanie, że nasze cierpienia faktycznie dzisiejsze muszą mieć swój odpowiednik w pewnych dobrach przyszłych, jakie nam lub innym przypadną

w udziale, zakłada wiarę w pewne cechy niewidzialne i utajone przykrych dla nas wydarzeń [...]. Teodycea jest więc częścią współczesnej filozofii: może się nazywać metafizyką wartości lub może się nazywać rozważaniem o miejscu człowieka w kosmosie, może się także nazywać dyskusją o postępie historycznym.

Źródło: Leszek Kołakowski, *Kapłan i Błazen (Rozważania o teologicznym dziedzictwie współczesnego myślenia)*, [w:] tegoż, *Nasza wesoła apokalipsa*, Warszawa 2010, s. 53–55.

Ćwiczenie 8

Przeczytaj jeszcze raz swoją odpowiedź z ćwiczenia 2. W poniższej podpowiedzi sprawdź, czy jest ona poprawna. Na podstawie wniosków ze wszystkich wykonanych ćwiczeń sformułuj odpowiedź na pytanie, w jaki sposób Konwicki czyta Mickiewicza.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Konwicki czyta Mickiewicza. O *Lawie*. *Opowieści o „Dziadach” Adama Mickiewicza*

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

II. Rozpoznawanie związków między filozofią a innymi działami kultury europejskiej, zwłaszcza między filozofią a sztuką (w tym literaturą piękną), religią i nauką.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Dowiesz się, kim był Tadeusz Konwicki.
- Poznasz interpretację tytułu filmu *Lawa*.
- Poznasz okoliczności powstania filmu Konwickiego.
- Poznasz rodzaje adaptacji.
- Dowiesz się, dlaczego reżyser wprowadził w filmie innowacje.
- Zinterpretujesz wybrane kadry filmowe.
- Dowiesz się, czym jest montaż skojarzeniowy.
- Przypomnisz sobie, czym jest teodycea.
- Odpowiesz na pytanie, jak Konwicki czyta Mickiewicza.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wie, kim był Tadeusz Konwicki;
- opisuje okoliczności powstania filmu *Lawa*;
- odróżnia od siebie rodzaje adaptacji;
- interpretuje film *Lawa*;
- wyjaśnia, czym jest teodycea;
- odpowiada na pytanie, jak Konwicki odczytuje dramat Mickiewicza.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- rozmowa kierowana;
- praca z multimedium.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Przed zajęciami nauczyciel poleca uczniom, aby obejrzeli film *Lawa* w reżyserii Tadeusza Konwickiego.

Faza wprowadzająca:

1. Prowadzący pyta uczniów o to, jakie wrażenie zrobił na nich film Konwickiego. Ochotnicy wypowiadają swoje opinie.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem** Prowadzący zajęcia prosi uczniów, żeby przeczytali informacje zamieszczone w sekcji „Przeczytaj”. Następnie zachęca uczniów do rozmowy na temat tego, w jaki sposób Konwicki przedstawił dzieło Mickiewicza w swoim filmie. Odnosi się do sposobu kreacji np. scenerii i bohaterów, podejścia do fabuły, w tym zakończenia utworu. Podczas rozmowy prowadzący zwraca uwagę na to, czy uczniowie właściwie interpretują dzieło filmowe i nie wykraczają poza treści w nim ukazane.
2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Schemat”. Odczytanie polecenia do multimedium: *Na podstawie powyższego podziału*

napisz, do jakiego rodzaju adaptacji zakwalifikujesz Lawę Tadeusza Konwickiego. Swoją tezę poprzyj trzema argumentami wpływającymi z treści dzieła i jego budowy. Wspólna praca całego zespołu klasowego nad odpowiedziami.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie dobierają się w pary. Następnie wspólnie wykonują ćwiczenia nr 1–7 z sekcji „Sprawdź się”. Po wykonaniu zadania ochotnicy prezentują wyniki pracy na forum klasy, a nauczyciel weryfikuje poprawność odpowiedzi.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenie nr 8 zawarte w sekcji „Sprawdź się”. Przygotowują uzasadnienia poprawnych odpowiedzi.

Materiały pomocnicze:

- Kaniecki P., *Lawa – opowieść o „Dziadach” Adama Mickiewicza*, Poznań 2008.
- Miczka T., *Wielka improwizacja filmowa – opowieść o „Dziadach” Adama Mickiewicza – Lawa Tadeusza Konwickiego*, Kielce 1992.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Schemat” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.